

Huszonnyolcból hat

Száztizenhárom év 28 magyar parlamenti választása közül mindössze hat adott valódi lehetőséget a kormányváltásra – ez Révész Sándor nem túl biztató összegzése (*Húzzuk a keresztünk. A magyarországi választások története 1905–2018*, Európa Kiadó, Budapest, 2022, 279 oldal). Igaz, az 1990 és 2010 közötti hatból ötször tényleg meg is bukott az addigi kormány, de ez csak egy kicsit javít a képen, amelyet a szerző egy politikatörténeti műhöz képest szokatlan alcímmel így jellemez: *Izgalom, dráma, tragédiák és bohózatok*. Elismerem: az összes említett műfaj előfordul.

Révész azt írja a bevezetőben: *„Ez nem tudományos kutatáson alapuló monográfia, nem használ fel eddig feltáratlan forrásokat, és nincsenek benne a történelemtudomány számára újdonságot jelentő adalékok. Ez publicisztikus ismeretterjesztő mű, az a gondolat szülte, hogy ha egyben látunk egy folyamatot, amelyet eddig részenként, más egységek részeként néztünk, akkor új felismerésekre jutunk.”* Teljesíti, amit ígér: mindenről lehetett már olvasni, az utóbbi évtizedeket pedig – ki mennyit – át is éltük, de így együtt az egész megrendítő élmény. Még én, a politikában ötven éve benne élő újságíró is többször vakartam a fejem, hogy nahát, tényleg ez is volt.

Az 1869 és 1901 közti tíz választásról nincs szó. A kiindulópont azért 1905, mert akkor bukott először a kiegyezés óta rendíthetetlenül ha-

talmón lévő Szabadelvű Párt. Csak éppen a győztesek nem tudtak kormányt alakítani. Hiába fogtak össze a házsabályt felrúgó Tisza István ellen a 48-asok több más párttal, hiába ajánlgatták az összefogás jegyében például a Katolikus Néppárt antiszemita a zsidó jelölteket – eredményesen! –, pillanatokon belül kiderült, hogy a váratlan győztesek képtelenek együtt kormányozni. Helyettük jött a parlamenten kívüli darabontkormány egy testőr tábor-szernagy vezetésével, amelyet senki nem fogadott el, de belügyminisztere, Kristóffy József megegyezett az általános választójogról a parlamenten kívüli szociáldemokratákkal, akik tagságának többsége nem volt választójogosult. Itt megint idézek: *„A »nemzeti« ellenzék szemszögéből nézve: az általános választójog kedvéért a liberális, szociáldemokrata és polgári liberális (jellemzően városi, nem kis részben zsidó) demokraták elárulták a nemzeti követeléseket, a nemzeti érdeket. A másik oldalról nézve: a kisebbségeket elnyomó nacionalista, konzervatív erők elárulták a demokrácia ügyét. Ez az 1905-ös konfliktus volt az egyik ősforrása a 20. századon végighúzódó népi-urbánus ellentétnek.”*

Féltek a királyi diktatúrától, végül az ellenzék – csaknem minden követelését feladva – kiegyezett Béccsel. Egy és negyed évvel az előző után, 1906-ban újabb választás jött, még mindig az előző évi győztesek nyertek, de *„a rendszerellenes szavaza-*

tokkal a rendszert stabilizálták”. Wekerle Sándor kormánya kitöltötte négy évét, de a választójogi reformot elszabotálta, 1910-ben is a régi rendszerint szavaztak. Csaknem kétharmados többséget szerzett a Nemzeti Munkapárt néven új életre kelt egykori „állampárt” (Révész nevezi így az 1867 és 1905 közti kormánypártot, nem alaptalanul – ez is régi hagyomány tehát!), és végül visszatért a kormány élére a törvényeket felrúgó, a tüntetőkre lövő Tisza István, aki megalapította Kövér László büszkeségének előképét, a Képviselőházi Órséget. Aztán kitört az I. világháború, és több választás Nagy-Magyarországon nem volt. A Tanácsköztársaság alattit aligha lehet szabadnak nevezni.

1920-ban a választási törvény demokratikus volt, mert ezt a nyugati hatalmak kikényszerítették, de dült a fehérterror. Az 1918-ban már kormányzó erővé vált Szociáldemokrata Párt ezért bojkottálta a választást, amely még így is jelentős elitcserét hozott. Öt kiscgazdapárt jutott be sok „csizmás”, azaz igazi paraszt képviselővel, bár az állami erőszak a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártját támogatta. Ezek végül koalícióra léptek, a csaknem 90 százalékos kormánypárti többséggel szemben az egyetlen szervezett ellenzéki csoport Vázsonyi Vilmos hat liberális képviselője maradt. Bethlen István megtörte a kiscgazdák erejét, Horthy kormányzóval pedig úgy oszlattatta fel a parlamentet már 1922-ben, hogy annak „ne legyen ideje” új választójogi törvényt elfogadni. Így a törvényességet felrúgva, a világháború győztes demokratikus hatalmainak politikai gyámkodásától megszabadulva, kormányrendelettel hirdet-

tek ki olyan új törvényt, amelyet az 1920-ban választott képviselők többsége nem fogadott volna el. Eltörölték a titkos szavazást – kivéve Budapestet és a törvényhatósági jogú városokban, amit a Bethlen–Peyerpaktumban a szociáldemokratáknak megígértek, ők aztán csaknem minden mandátumukat mindvégig ilyen körzetekben nyerték –, jelentősen csökkentették a szavazójogosultak számát, és manipuláltak a választókerületek nagyságával: volt 18 743 fős és 911 fős körzet. A most már röviden Egységes Pártnak nevezett kormányzó erő még így is csak 38 százalékot kapott, de ez elég volt a mandátumok 57 százalékához. Száznegyven képviselőjük közül csak hat nyert titkos szavazású körzetben. Az aránytalanságok a következő időszakban is megmaradtak, a nyílt szavazást kísérő, az ellenzék kampányát akadályozó állami erőszak szintén – nem egyszer halálos áldozatokat követelő csendőrsortüzekkel –, és az ellenzék ereje egyre csökkent.

1939-ben titkos volt a választás – azt sajnos nem magyarázza meg a szerző, hogy az akkor már erősen jobbra tolódott kormányzat miért ment ebbe bele –, és a demokratikus formák között a demokrácia ellenségei győztek. Ekkorra (még az előző parlamentben) már meghozták a két zsidótörvényt, súlyosan korlátozták az egyesülési és a sajtószabadságot, és tovább szűkítették a szavazójogot. Az akkor Magyar Élet Pártjának nevezett kormánypárt a szavazatok 50,76 százalékával megszerezte a mandátumok 69,62 százalékát, tehát a durva aránytalanság megmaradt, de az igazi győztes a szélsőjobboldal volt: a nyilasok néhány

kisebb rokonszellemű párttal együtt 49 képviselőt küldhettek az ekkor 260 fős parlamentbe. A *Népszava* joggal írta: egyesületi, gyülekezési, sajtószabadság nélkül az általános, titkos választójog karikatúra. „A nép éretlen! Ó, igen. Éretlen, különösen, ha gondosan vigyáznak, hogy éretlen maradjon.” A szociáldemokratáknak és a liberálisoknak mindössze öt-öt képviselőjük maradt. A kormánypártiak jelentős része eközben olyan közel állt a szélsőjobb ellenzékhez, hogy a háború alatt Horthy többször elnapolta az üléseket, nehogy megbuktassák a kifelé kacsingató Kállay Miklós kormányát. A német megszállás után pedig a polgári és baloldali ellenzéki képviselők egy részét elhurcolták.

1945-ben a választójog demokratikus volt, a lebonyolítás szabad, csak éppen Vorosilov marsall mondta meg, hogy ki indulhat. Még így is a Kiszgazdapárt győzött – jellemző a korábinál tisztességesebb szabályokra, hogy a mandátumok 60 százalékát a szavazatok 57 százalékával szerezte meg –, de muszáj volt bevennie a kormányba a kommunistákat, a szociáldemokratákat és a Parasztpártot. A Belügyminisztériumot csak kommunista kaphatta. Így a 409 fős törvényhozásban mindössze a Polgári Demokrata Párt két képviselője volt ellenzéki, bár a miniszterelnököt adó, többféle irányzatot tömörítő Kiszgazdapárt időnként maga is „ellenzéki” volt saját, egyre

könyörtelenebbül teljhatalomra törő koalíciós partnerével szemben. Ezt követte az ismert „szalámizás”. Az 1947-es választáson megint új törvény jött, sokakat kizártak, csaltak a lakóhelyükön kívül szavazóknak járó kék cédulákkal, de a háromtagú Baloldali Blokknak még így is

három hely hiányzott a többséghez. A szétvert Kiszgazdapártból kivált Magyar Függetlenségi Párt jól szerepelt, de miután ki akarta vizsgáltatni a csalásokat, őt magát vádolták csalással, és megfosztották 49 mandátumától. Hamarosan feloszlásra kényszerítették a Demokrata Néppártot is, tehát a kommunisták és szövetségeseik csaknem egyedül maradtak a Kiszgazdapárt megfélemlített, gleichschaltolt maradékával. Jöttek a

konceptiók perек, az ÁVH terrorja, és 1949-re lényegében visszaállították a nyílt szavazást. Ugyanis csak a Magyar Függetlenségi Népfront jelöltjeire lehetett szavazni, vagyis ha valaki bement a fülkébe, arról fel lehetett jegyezni, hogy ellenszavazatot leadó ellenség. Meg is lett az eredmény: 94,7 százalékos részvétel mellett 95,6 százalékos támogatás.

Ez évtizedekig így zajlott, ezért az 1953 és 1980 közti hat választást Révész nem tartja említésre méltónak. Igaza van. Az 1985-ösről már ír, mert a rezsím saját csapdájába esett: a már viszonylag szervezett ellenzék megpróbálta kihasználni azt a kitalálói által nyilván formá-

Húzzuk a keresztünk. A magyarországi választások története 1905–2018. Európa Kiadó, 2022. 279 oldal, 4399 forint.

lisnak szánt lehetőséget, hogy a jelölőgyűlésen a Hazafias Népfront jelöltjei mellé másokat is fel lehet venni a szavazólapra. Az igazi ellenzékieknek ez nem sikerült, mert a nem az adott körzetben lakó, de állami hivatalokban és vállalatoknál ott dolgozó emberek kivezénylésével ezt megakadályozták. Én is voltam a lakóhelyemen ilyen gyűlésen, ahol az akkor Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztériumnak nevezett hatóság öntudatos párttagsága állt ellen Tamás Gáspár Miklós képviselő-jelöltségének. („*Hurrá, már csalnak is!*” – kommentálta Kőszeg Ferenc.) Még a KISZ- és MSZMP-apparátusi múltú Czoma László keszthelyi kastélyigazgató indulását is megakadályozták, pusztán mert „nem hivatalos” jelölt volt. De aztán pótválasztáson bekerült, ahogy 1990 elején TGM is, később mindketten ott ültek az első szabadon választott országgyűlésben. Összesen 71 olyan jelölt került fel a szavazólapokra, akit nem a Népfront jelölt, és közülük 32 győzött, kilőve a parlamentből néhány nyugdíjas pártfunkcionáriust, köztük Fock Jenő volt miniszterelnököt, Biszku Béla és Benkei András volt belügyminisztert. Ők – például a megye volt pártfőnökét legyőző szegedi Király Zoltán – hozzájárultak ahhoz, hogy ez az „utolsó rendi országgyűlés”, ahogy Pozsgay Imre szellemesen nevezte, sokkal érdemibb munkát végzett, mint a korábbiak, és 1847–1848-as elődjéhez hasonlóan jó néhány törvénnyel megalapozta a rendszerváltozást. Ezt erősítették 1989-ben és 1990 elején a pótválasztások, amelyek néhány hónapra mandátumhoz jutattak négy MDF-politikust és az SZDSZ-es TGM-et. Ők „a visszahí-

vás fenyegetésével lemondattott képviselők helyére” kerültek, fogalmaz nagyon pontosan Révész. Az ugyanis legenda, hogy tényleges visszahívások történtek volna. Az akkori, valójában soha nem alkalmazott szabály szerint, amelynek demokratikus rendszerben nem is lehet helye, erről a választókerületben szavazást kellett volna rendezni. Az ellenzék által jogosan kipécézett funkciók azonban ezt nem várták meg, engedelmesen lemondtak maguk.

Az utolsó fejezet eseményeire életkortól függően egyre többen emlékezhetnek. Ez az a hat választás (1990, 1994, 1998, 2002, 2006, 2010), amelyek Révész Sándor szerint egyedül voltak igaziak 1905 és 2018 között, mert a választók tényleg válthatták a kormányt, és ezt 2006 kivételével meg is tették. (Szerintem annak a kormánynak a nagy pechjére, mert így nem a Fidesz bukott bele a gazdasági világválságba.) Sokan emlékezhetnek, de arra emlékszünk-e, hogy Antall József MDF-elnök 1989 októberében azt mondta: a megszűnt állampárt helyén frissen megalakult „*MSZP nélkül nincs és nem is lehet stabil, a nemzet érdekeit szolgáló koalíció*”? Az SZDSZ, a Fidesz, a Kiszgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt által kikényszerített négyigenes népszavazás ezt akadályozta meg, nem pusztán Pozsgay köztársasági elnökségét, és az MDF csak ezután, korábbi álláspontját letagadva mutatta be plakátján a *továrist*, akinek *konyec*. A kampányban elkezdődött Csurka István (akkor MDF-elnökségi tag!) és mások uszítása, de arra emlékszünk-e, hogy amikor TGM azt írta: „*Mucska és félelem – vagy szabad demokrata többség*”, akkor pártelnöke, Kis Já-

nos két nappal a választás második fordulója előtt a saját lapjukban képes volt őt rendreutasítani, hogy ne fenyegetsen Mucsával, mert ő sem gondolhatja, hogy minden Mucsá, *„ami a mi műveltségünktől és kulturális ízlésünktől különbözik”*. A Fidesz pedig azt szerette volna, ha a két legerősebb párt, az MDF és az SZDSZ nagykoalíciót alakít. De nem így történt, az MDF a kereszténydemokratákkal és a kisgazdákkal fogott össze.

Révész bírálja azt a kormányt: nem volt egységes politikája, ellentétes gazdasági nézetek oltották ki egymást, örökös minisztercserék zajlottak, Csurka szélsőjobbosaival együtt az MDF őt bíráló liberálisait is kirúgták. A már Torgyán József vezette Kisgazdapárt úgy szakadt ketté, hogy a frakciónak a tagság által nem támogatott többsége maradt hű a kormányhoz, megmentve ezzel a parlamenti többséget. Orbán Viktor pedig, miközben kommunista módszerekkel vádolta az Antall-kormányt, méltatta az MSZP fejlődését. Azt mondta 1992 februárjában, hogy a szocialisták *„talán már a következő választási ciklusban hiteles szociáldemokrata párttá válhatnak”*, és *„a magyar demokrácia érdekében úrrá kell lenniünk rossz emlékeinken”*. A Fidesz népszerű volt, de a székházbotránnyal mindent elrontott, és 1994-ben még gyengébben szerepelt, mint négy évvel azelőtt.

Itt kell megemelnem a kalapom a szerző előtt, aki az SZDSZ-szel szemben is azt vallja, hogy bár barátja Platón, legnagyobb barátja az igazság. Sok köze volt az SZDSZ-hez, sőt még korábban a demokratikus ellenzékhez, amelyből a párt kinőtt, de ez egy pillanatilag sem akadályoz-

za az elfogulatlan véleménynyilvánításban. Felidézi, hogy 1994-ben az SZDSZ akkor akart koalícióra lépni az MSZP-vel, ha sikerül megakadályozni annak önálló többségét. Nem sikerült, de mégis lett koalíció. Magyar Bálint azt mondta, hogy ha Horn Gyula a miniszterelnök-jelölt, akkor ez *„gyakorlatilag kizárná”* a közös kormányzást, aztán még miniszter is volt Horn kormányában. Az a miniszterség szintén kap néhány kritikus szót, pedig Révész egészében értékeli Magyar Bálint működését. Ismerteti a koalícióba lépés körüli belső vitát, és egy szóval jellemzi a következményt: az SZDSZ *„beletöpörödött”* a közös kormányzásba.

Az 1994-es kampány kapcsán kénytelen vagyok egy pillanatra kilepni a recenzens szerepéből, mert ezt olvasom: *„A jellemgyilkos, piszkos kampány inkább a jobbszélre tolódott közmédiában zajlott.”* Harminckilenc évet töltöttem a Magyar Rádióban. 1994-ben én voltam az egyik szerkesztője annak a választási vitasorozatnak, amelyben minden listát állító párt másodpercre azonos időben, többnyire élő adásban fejthette ki a véleményét egy-egy kérdésről. (A mai, tényleg jobbszélre tolódott médiában hol van ilyen?) A tavaszi kirúgások után a Rádióban ellentétes irányok érvényesültek, voltak tisztességes és tisztességtelen műsorok. Valódi közszolgálatban persze az utóbbiaknak nem lehetne helyük, de az idézett mondat igazságtalanul általánosít. 1994 után pedig volt 16 viszonylag jó év, még Kondor Katalin elnöksége idején is sokan ellenálltak – szerénytelenül hozzáteszem, hogy én is –, és az igazi, végleges torzulás csak 2010-től következett be.

Vissza a recenzióhoz: Révész szerint abban a ciklusban érvényesültek leginkább a parlamentáris demokrácia normái, kevés kivétellel tiszteletben tartották, sőt növelték a mindössze 28 százalékra zsugorított ellenzék jogait, és 1996-ban az új alkotmány szabályozási elveit, amelyeket az ellenzék támogatott, csak az MSZP belviszálya miatt nem sikerült elfogadni. (Megjegyzem, ha akkor született volna új alkotmány, 2010 után Orbánék valószínűleg azt is a szemébe hajították volna, de legalább azt a hülyeséget nem mondhatták volna az 1949-es dátumra mutogatva, amelyen kívül pedig szinte minden új volt benne, hogy sztálinista alkotmány.) *„Paradox módon éppen a legsúlyosabb pártállami múlttal rendelkező kormányfő alatt lett az ország gazdasági és politikai tekintetben is a legnyugatosabb, ráadásul olyan kormányfő alatt, aki a pártállami múltját a pufajkájával együtt a legkihívóbban vállalta.”* A Tocsik-ügy történetének pontos leírása után (ez is ritkaság, rengeteg zavaros dolgot lehet erről olvasni) Révésznek van ereje kimondani: amikor az SZDSZ vezetői értesültek az ügyről, *„nem a koalíciós társ leleplezése és a kormányból való kilépés, hanem a lopási kísérletben való részvétel mellett döntöttek”*. Végül a lopás nem sikerült, Deutsch Tamás ellenzékiként óriási nyilvánosság előtt vezethetett vizsgálóbizottságot, és hallgathatta ki a miniszterelnököt. Pető Iván pártelnök lemondott ugyan, de az SZDSZ sokkal rosszabbul jött ki a dologból, mint a cinikusan háritó és elkenő MSZP.

1998-ban az MSZP semmivel se szerepelt rosszabbul, mint 1994-ben. Listája százalékban ugyanannyit

kapott, csak a részvétel volt alacsonyabb. De a 209 helyett a kevesebb egyéni győzelem miatt csak 134 mandátummal (35 százalék) még így is kormányon maradhatott volna, ha az SZDSZ képviselői helyeinek „csak” bő egyötödét veszítette volna el, és nem majdnem kétharmadát. Révész jogosan jegyzi meg: ez Horn bűne is volt, aki a ciklus vége felé kifejezetten a koalíciós partnerrel szemben politizált. (Emlékszem, a két forduló között egy interjúban erről kérdeztem Hornt, aki ingerülten utasította vissza a kérdésben rejlő állítást.) Végül Torgyán győzött: a Fidesz hiába nem akart tárgyalni vele, sőt korábban kizárta az együttműködést (még élesebb hangon, mint egykor az SZDSZ az MSZP-vel), ő tömegesen visszaléptette esélyes jelöltjeit a Fidesz javára. Így kerülhetett kormányra a Fidesz a Kisgazdapárttal és a listájával kiesett, de 17 – Fidesz-ellenfél nélkül győzelemhez juttatott – egyéni képviselővel jelen lévő MDF-fel. Gondolom, a két forduló későbbi megszüntetésének az volt az oka, hogy ez többször ne fordulhasson elő. Pedig lett volna jelentkező. Arra egyáltalán nem emlékeztem, hogy a parlamentbe 1998-ban bejutott – és ellenzéki létére a kormányprogramot (akkor még volt ilyen!) megszavazó – MIÉP 2001-ben a Fidesszel tervezett koalíciót, kétharmados többséget és „nemulaszt”, amire a Fidesz nem reagált. Tehát nem utasította el a nyíltan újnylas partnerjelöltet.

De 2002-ben más történt. A MIÉP alig kapott kevesebb szavazatot, mint négy éve, de ez a magasabb részvétel miatt 5 százalék alatti eredményt, tehát kiesést jelentett. Ha bejut, Révész szerint lett volna Orbán–Csur-

ka-kormány. A folyamatos válságban lévő SZDSZ viszont éppen hogy becsúszott. A Fidesznek visszaütöttek az eltúlzott ígéretek, az Orbánnál 21 évvel idősebb, rosszul beszélő, halk és udvarias Medgyessy Péter viszont (párton kívülként fellépve) sokaknak szimpatikusabbnak látszott, mint a hevesen magabiztos Orbán. Végül az MSZP-nek és az SZDSZ-nek együtt tízzel több képviselője lett, mint az MDF-fel együtt induló Fidesznek. (A Kiszgazdapárt megsemmisült.) Hiába derült ki Medgyessyről, hogy titkos kémelhárító volt a Kádár-rendszerben, az SZDSZ nem vállalta, hogy megbuktassa. Közösen végrehajtották a gazdaságilag megalapozatlan jóléti programjukat. Aztán az MSZP vezetősége megbuktatta az SZDSZ-szel konfliktusba került Medgyessyt, a párttagság pedig a pártvezetőséggel szemben Gyurcsány Ferencet emelte a kormányfői székbe. Az MSZP nem vette komolyan a koalíciós partnert, így 2005-ben az ellenzék által támogatott Sólyom László lett a köztársasági elnök, aki megnehezítette a kormányzást. És 2006-ban mégis maradni tudott a koalíció: a Fidesz a KDNP-vel közösen indulva és a hajszállal becsúszott MDF együtt csak 175 helyet szerzett, az MSZP az SZDSZ-szel és egy őket támogató függetlennel 211-et. Ma már a fideszesek is elismerik, hogy a „Rosszabbul élünk, mint négy éve” jelszavuk hazugság volt. Ebben a ciklusban következett be a világgazdasági válság, az őszi beszéd az azt követő zavargásokkal, a koalíció szétesése, Gyurcsány, majd lemondása után Bajnai Gordon kisebbségi kormányzása (az SZDSZ szilárd külső támogatásával), és végül 2010-ben a Fidesz győzött, sőt kétharmadot szerzett.

Annak leírását már nem részletezem, mert erre tényleg mindenki emlékezhet, hogy a szerző a 2014-es és a 2018-as választást miért nem tekinti tisztességesnek és olyannak, amely valóságos lehetőséget adott volna a kormány leváltására. Hiszen a groteszk körülmények között elfogadott Alaptörvény jegyében nem pusztán csökkentették a parlament létszámát, hanem a listás mandátumok arányának csökkentésével rontották az eredmény arányosságát, bevezették a győztes egyéni jelöltek után járó, teljesen abszurd töredékszavazat-számítást, látványos elfogultsággal rajzolták át a választókerületek határait, és eltörölték az alkülehetőséget adó második fordulót. Közben durván szűkítették a konszenzus nélkül kibővített Alkotmánybíróság hatáskörét, lényegében felszámolták a közszolgálati és erősen korlátozták a többi médiát. Szavazati jogot adtak azoknak a magukat bizonyára őszintén magyarnak valló, de Magyarországon sosem élt határon túliaknak, akik szinte kizárólag arra a Fideszre szavaznak, amelynek ezt köszönhetik – mégpedig levélben, ellenőrizhetetlenül. A részben a kormány politikája miatt kivándorolt százezrek viszont, ha még fenntartják az itthoni lakásukat, csak személyesen szavazhatnak a néhol több száz vagy több ezer kilométerre fekvő konzulátusokon.

2010-ben még a listás szavazatok 52 százaléka hozott kétharmados mandátumtöbbséget, 2014-ben már elég volt ehhez a levélzavazatokat nem számítva, tehát a hazai voksokból 43,5 százalék (a levelezőkkel együtt is csak szűk 45), 2018-ban pedig 47 százalék/49 százalék. Vagyis az ellenzékre összesen többen sza-

vaztak, mint a Fidesz–KDNP-re, az pedig végképp otromba hazugság, hogy kétharmados lett volna a támogatottság. Csak a mandátumarány lett annyi, mert erről előre gondoskodtak. Persze a 2010-ben parlamentbe került Jobbikot és LMP-t sokáig nem lett volna értelme formálisan egybeszámolni az MSZP-vel és önállóan nem indult kis szövetségeseivel vagy a 2018-ban bejutott DK-val.

Mire ez az írás megjelenik, már mindenki tudja, hogy mi történt

2022-ben. A torz, antidemokratikus szabályok és politikai körülmények ellenére sikerült-e a minden korábinál komolyabban összefogott – de különböző önjelöltek és részben a Fidesz által szervezett állellenzékiek által akadályozott – hat pártnak leváltania a Fideszt. De akármi az olvasó által már ismert eredmény, Révész Sándor könyve mindenképp roppant tanulságos. Kesereghetünk rajta, vagy változás esetén szurkolhatunk, hogy az új többség alkosson tisztességes választójogot.

